

Przestępstwo udaremnienia egzekucji (art. 300 § 2 k.k.) a odpowiedzialność karna lekarza – studium przypadku

Stan faktyczny

W 2006 r. pacjentka w klinice chirurgii plastycznej miała wykonany zabieg powiększenia piersi. Do zabiegu była znieczulana. W trakcie intubacji anestezjolog przebił tchawicę, co doprowadziło do niedotlenienia mózgu i następnie śpiączki. W 2013 r. sąd² uznał roszczenie o błąd w sztuce medycznej i zasądził 400 tys. tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia oraz 5 tys. dożywotniej renty. Lekarz anestezjolog w 2006 r. zawarł umowę o rozdzielność majątkową i podział majątku wspólnego oraz darował żonie zagrożone zajęciem składniki majątku nieruchomości zabudowaną a także udział w części nieruchomości niezabudowanej o łącznej wartości 520 tys. W okresie od 2006 r. do 2013 r. przepisał na żonę także niezabudowaną działkę o wartości 10 000 zł, wkład budowlany w spółdzielni mieszkaniowej o wartości 26 712 zł, trzy auta o łącznej wartości 168 100 zł, niezabudowaną działkę o wartości 16 700 zł. Dodatkowo żona lekarza wystąpiła o alimenty na rzecz córki. Sąd uznał powództwo o zasądzenie kwoty 19 500 zł miesięcznie tytułem przyczyniania się do zaspokojenia kosztów utrzymania rodziny³. Nie mając majątku lekarz nie zapłacił pacjentce orzeczonych kwot. Dług urósł do ok. 1,6 mln zł.

Prokuratura oskarżyła lekarza i jego żonę, że działając wspólnie i w porozumieniu doprowadzili do uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela w zakresie roszczeń majątkowych. W przypadku lekarza tj. o czyn z art. 300 § 2 k.k., a jego żony o czyn z art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 21 § 2 k.k. W dniu 19.07.2016 r. Sąd Rejonowy w Szczecinie skazał lekarza anestezjologa na 1,5 r. pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby wynoszący 5 lat i karę grzywny w rozmiarze 100 (stu) stawek dziennych, ustalając wysokość dziennej stawki na 100 (sto)

¹ Dr prawa, Wydział Prawa SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego w Warszawie, współkierownik Podyplomowego Studium Prawo Medyczne i Farmaceutyczne.

² Wyrok SO w Poznaniu z 29.05.2013 r., I C 1044/09, niepubl.; wyrok SA w Poznaniu z 3.12.2014 r., I ACa 213/14, niepubl.

³ Wyrok SR Szczecin – Prawobrzeże i Zachód z 21.11.2013 r., VIII RC 561/13, niepubl.

złoty każda stawka, a jego żonę na rok pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby 3 lat i karę grzywny w rozmiarze 100 (stu) stawek dziennych ustalając wysokość dziennej stawki na 50 (pięćdziesiąt) złotych każda stawka. Dodatkowo orzekł solidarny obowiązek naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonej 1 555 950 zł⁴.

Apelację wnieśli pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego oraz obrońcy oskarżonych. Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z 12.04.2017 r. (IV Ka 1898/16, niepubl.) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił rozstrzygnięcie o obowiązku naprawienia szkody oparte o art. 46 § 1 k.k. W pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy. Kasację na niekorzyść oskarżonych wniósł Prokurator Generalny⁵.

Specyfika spraw medycznych

Lekarz zobligowany jest do wykonywania zawodu zgodnie ze wskazaniem aktualnej wiedzy medycznej, dostępnymi mu metodami i środkami zapobiegania, rozpoznawania i leczenia chorób, zgodnie z zasadami etyki zawodowej oraz z należytą starannością (art. 4 u.z.l.l.d.)⁶. Przyczyną błędów medycznych zazwyczaj jest brak należytej staranności po stronie lekarza w udzielaniu świadczeń zdrowotnych. Dochodzi wówczas do powstania szkody w postaci uszczerbku na zdrowiu, rozstroju zdrowia u pacjenta lub nawet śmierci pacjenta. Z danych przedstawionych przez Prokuraturę Krajową wynika, że przybywa postępowań dotyczących błędów medycznych. W ubiegłym roku było ich 5678. W porównaniu z 2016 r. przybyło postępowań o 15%⁷. Wzrost

⁴ Wyrok SR Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z 19.07.2016 r., sygnatura V K 512/15, niepubl.; <http://www.gs24.pl/wiadomosci/szczecin/a/lekarz-i-jego-zona-skazani-za-unikanie-komornika-musza-zaplacic-16-mln-zl,10422962/>; http://www.interwencja.polsatnews.pl/Interwencja__Oficjalna_Strona_Internetowa_Programu_INTERWENCJA,5781/Archiwum,5794/Archiwum__News,5800/W_Spiaczcze_Przez_Lekarzy,860483/index.html; http://www.panstwopanstwo.polsatnews.pl/Panstwo_W_Panstwie__Oficjalna_Strona_Programu,6067/News,6068/Gdzie_Diabel_Nie_Moze,1525010/index.html; https://www.tvn24.pl/wideo/z-anteny/po-operacji-powiekszenia-piersi-jest-w-stanie-wegetatywnym,311261.html?playlist_id=25386; <https://plus.gs24.pl/wiadomosci/a/szczecin-pan-doktor-i-alimenty-nie-placil-i-nie-ma-juz-auta,11716418>.

⁵ Sprawa nie została jeszcze rozstrzygnięta przez SN.

⁶ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, t.j. Dz.U. 2008, poz. 167z późn. zm., dalej jako: u.z.l.l.d.

⁷ <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-pr.ratury-krajowej/pr.ratura-prowadzi-coraz-wiecej-spraw-dotyczacych-bledow-medycznych/?print-article>.

spraw jest także zauważalny w sprawach cywilnych o błędy medyczne. Rośnie również kwota zasądzonych odszkodowań i zadośćuczynień.

Błąd medyczny definiuje się jako „nieumyślne uszkodzenie ciała, lub pozbawienie życia chorego [...] wskutek nieświadomości zasad sztuki lub zaniedbania, że błąd tylko wtedy może być uznany za karygodny, jeżeli był widoczny, jeżeli można go było uniknąć przez stosowanie zwykłych a nie nadzwyczajnych wiadomości lub zręczności”⁸.

Klasyfikacja błędów związana jest z etapem postępowania leczniczego i w związku z tym błędy dzieli się na błędy diagnostyczne, terapeutyczne, techniczne, organizacyjne⁹. Wymienia się również błędy opiniodawcze.

W omawianym przykładzie Sąd zasądził 400 tys. tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia oraz 5 tys. dożywotniej renty. Zasądzone kwoty są dla pacjenta istotnym wsparciem w leczeniu powstałego uszczerbku na zdrowiu. Pacjentka jest całkowicie ubezwłasnowolniona i nigdy nie odzyska dawnej sprawności. Jak podkreślono w uzasadnieniu sądu „bez środków finansowych potrzebnych na jej opiekę nie ma szansy na życie w ogóle”.

W komentowanej sprawie lekarz nie tylko nie naprawił swojego błędu poprzez wykonanie zobowiązania jako dłużnika, ale świadomie doprowadził do ukrywania swojego majątku poprzez przepisanie go na swoją żonę.

Znamiona przestępstwa udaremnienia egzekucji (art. 300 § 2 k.k.)

Zazwyczaj dłużnik nie ma zamiaru pokrzywdzenia wierzyciela. Jednak czasami dłużnik swoim nieuczciwym i nagannym zachowaniem doprowadza do takiej sytuacji¹⁰. Karnomaterialna ocena opisywanego przypadku opiera się na analizie przestępstwa stypizowanego w art. 300 § 2 k.k., który stanowił

⁸ Z. Marek, *Błąd medyczny, odpowiedzialność etyczno-deontologiczna i prawna lekarza*, Kraków 2007, s. 34; A. Liszewska, *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce lekarskiej*, s. 28; eadem, *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce medycznej*, „Edukacja Prawnicza” 2009, nr 5, s. 3 i n.

⁹ Eadem, *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce lekarskiej*, s. 28; M. Nesterowicz, *Prawo*, s. 157–161; M. Filar, [w:] M. Filar, S. Krześ, E. Marszałkowska-Krześ, P. Zaborowski, *Odpowiedzialność lekarzy i zakładów opieki zdrowotnej*, Warszawa 2005, s. 144–153; G. Rejman, *Odpowiedzialność*, s. 178; A. Liszewska, *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce medycznej*, s. 3 i n.

¹⁰ A. Płońska, *Niektóre uwagi o przestępstwie udaremnienia zaspokożenia wierzycieli*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2000, t. XXIC, nr 3119.

podstawę zarzutu wobec lekarza i jego żony. Słusznie prokurator uznał, że zachowanie lekarza polegało na udaremnieniu egzekucji.

Przestępstwo stypizowane w art. 300 § 2 k.k. umieszczone jest w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu. Jednak treść art. 300 § 2 k.k. nie ogranicza w jakikolwiek sposób działania tego przepisu tylko do wierzytelności związanych z obrotem gospodarczym.

1. Przedmiot ochrony art. 300 § 2 k.k.

Przedmiotem ochrony przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k. jest ochrona obrotu gospodarczego oraz dodatkowo powaga orzeczeń organów państwowych¹¹, w szczególności powaga orzeczeń sądowych¹².

Przedmiot ochrony przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k. stanowi kwestię sporną. W literaturze i judykaturze występują rozbieżności w zakresie związku wierzytelności z działalnością gospodarczą. Zgodnie z pierwszym poglądem „przepis stanowi jedynie ochronę wierzytelności powiązanych z obrotem gospodarczym”¹³. Związane jest to z rodzajem dobra chronionego w rozdziale XXXVI, tj. przestępstwami przeciwko obrotowi gospodarczemu.

Zasługującym na aprobatę jest drugie stanowisko, zgodnie z którym należy stosować art. 300 § 2 k.k. bez względu na związek wierzytelności z działalnością gospodarczą¹⁴. Zdaniem Sądu Najwyższego „kryminalizacja z art. 300 § 2

¹¹ Ibidem, s. 126; M. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, WK 2016, komentarz do art. 300 k.k.

¹² Zob. J. Majewski, [w:] *Kodeks...*, red. A. Zoll, t. 3, 2008, s. 681; A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k.; G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, LEX 2014, red. J. Giezek (red.), komentarz do art. 300 k.k.

¹³ A. Płońska, *Niektóre uwagi o przestępstwie udaremnienia zaspokojenia wierzycieli*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2009, t. 24, s. 124; por. R. Zawłocki, *Glosa do uchwały SN z 26.11.2003, I KZP 32/2003*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 14, s. 667; J. Majewski, *Glosa do uchwały SN z 20.11.2000 r.*, I KZP 31/2000, OSP 2001, z. 5, poz. 75; M. Kozaczek, Zakres ochronny, który zapewnia art. 300 par. 2 kodeksu karnego, *Glosa do uchwały SN z 26.11.2003 r. I KZP 32/03*, „Prawo Bankowe” 2006, nr 10, s. 8; wyrok SA we Wrocławiu z 27.10.2011 r., II AKa 261/11, „Prokuratura i Prawo – wkładka” 2013, nr 1, poz. 26; „Istotę zakazu karnego zawartego w przepisie art. 300 § 2 k.k. stanowi dobro prawne w postaci »obrotu gospodarczego« i to dobro określa zarazem przedmiot przestępczego ataku. Art. 300 § 2 k.k. odnosi się wyłącznie do wierzytelności związanych z obrotem gospodarczym”.

¹⁴ K. Janczukowicz, *Rodzaje wierzytelności objętych ochroną w ramach art. 300 § 2 k.k.*, LEX/el. 2015; wyrok SR w Giżycku z 28.04.2015 r., V K 285/14, LEX nr 1796893: „Ujęte w przepisie art. 300 § 2 k.k. pojęcie »orzeczenia sądu lub innego organu państwowego” nie

k.k. związana jest z udaremnieniem lub uszczupleniem zaspokojenia jakichkolwiek należności wierzyciela, także tych spoza obrotu gospodarczego”¹⁵.

Spór dotyczy również charakteru związku wierzytelności z działalnością gospodarczą. Wyróżnia się cztery stanowiska¹⁶. Według pierwszego zapatrywania działalność gospodarczą powinny prowadzić obie strony, zarówno dłużnik, jak i wierzyciel¹⁷. Zgodnie z drugim poglądem – co najmniej jedna

jest ograniczone wyłącznie do orzeczeń dotyczących wierzytelności wynikających ze stosunku prawnego, w przypadku którego jedną ze stron jest podmiot obrotu gospodarczego. W doktrynie i orzecznictwie przyjęto pogląd, że przepis ten udziela ochrony roszczeniom wierzycieli niezwiązanym wyłącznie z obrotem gospodarczym, a więc takim również jak T.K., która dochodziła swoich roszczeń związanych z podziałem majątku wspólnego”. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 22/12, OSNKW 2013, nr 3, poz. 20 „Przepis art. 300 § 2 k.k. udziela ochrony również wierzytelnościom niezwiązanym z obrotem gospodarczym, w tym wynikającym z zobowiązań podatkowych”. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2004 r., II KK 38/03, OSNKW 2004, nr 7–8, poz. 76: „Oddanie przedmiotów na przechowanie osobie godnej zaufania, w trybie określonym w art. 228 § 1 albo § 2 k.p.k., powoduje powstanie stosunku zobowiązaniowego przechowania (art. 835 k.c.), w którym organ wydający co do tej kwestii postanowienie jest wierzycielem, a osoba godna zaufania, której oddane zostały przedmioty na przechowanie – dłużnikiem. Natomiast zachowanie osoby godnej zaufania, polegające na usunięciu, ukryciu, zbyciu, darowaniu, niszczeniu, obciążaniu albo uszkadzaniu zajętych przedmiotów, o ile zostały spełnione pozostałe przesłanki odpowiedzialności karnej, wypełnia znamiona przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k.” Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2003 r., I KZP 32/03, OSNKW 2004, nr 1, poz. 3: „Użyte w art. 300 § 2 k.k. określenie »orzeczenia sądu lub innego organu państwowego« nie jest ograniczone tylko do orzeczeń dotyczących wierzytelności wynikających ze stosunku prawnego, którego jedną ze stron jest podmiot obrotu gospodarczego”. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2002 r., II KKN 121/01, LEX nr 56096: „Wprawdzie przestępstwo określone w przepisie art. 300 § 2 k.k. jest przestępstwem indywidualnym, odnoszącym się do dłużników, niemniej jednak, brak jest podstaw do przyjęcia, że chodzi w nim jedynie o dłużników prowadzących działalność gospodarczą. Zatem zbycie przedmiotu, mogącego stanowić dowód w sprawie (wydanego lub znalezione w czasie przeszukania), przez osobę godną zaufania, której przedmiot ten, w oparciu o właściwe orzeczenie wydane na podstawie art. 228 § 1 k.p.k., oddano na przechowanie, stanowi zachowanie podlegające penalizacji na podstawie art. 300 § 2 k.k., chroniąc nie tylko pewność obrotu cywilnoprawnego, ale i powagę orzeczeń wydanych przez organ państwowy”. O. Górniok, [w:] *Prawo*, s. 106–107.

¹⁵ Uchwała SN z 26.11.2013 r., I KZP 32/03, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1, poz. 5, s. 8; O. Górniok, *Glosa do uchwały SN z 26.11.2003 r.*, I KZP 32/2003, OSP 2004, nr 7/8, poz. 103, s. 444.

¹⁶ A. Grześkowiak, K. Wiak, *Kodeks karny. Komentarz*, Legalis 2018, komentarz do art. 300 k.k.

¹⁷ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015, s. 801, w zakresie art. 300 § 1 k.k.

strona¹⁸. Trzecie stanowisko stanowi, że działalność gospodarczą prowadzi wierzyciel¹⁹, a czwarte – dłużnik²⁰. Biorąc pod uwagę pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy o braku związku wierzycielności z prowadzeniem działalności gospodarczej²¹, należy uznać, iż w kwestii charakteru związku wierzycielności z działalnością gospodarczą istnieje piąte stanowisko, zgodnie z którym żadna ze stron nie musi prowadzić działalności gospodarczej.

2. Strona przedmiotowa

Czyn stypizowany w art. 300 § 2 k.k. ma charakter materialny i do jego wystąpienia niezbędne jest wystąpienie skutku w postaci udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela lub wierzycieli²². W orzecznictwie wyrażony został pogląd, zgodnie z którym „Skutek przestępczy czynu zabronionego z art. 300 § 2 k.k. może nastąpić bądź jako udaremnienie, bądź jako uszczuplenie zaspokojenia wierzyciela, przy czym jako udaremnienie należy rozumieć całkowite wyłączenie zaspokojenia roszczenia, a przez uszczuplenie należy rozumieć uniemożliwienie zaspokojenia roszczenia w jakiegokolwiek części, przy czym okoliczność, że dłużnik tylko nieznacznie uszczuplił zaspokojenie swojego wierzyciela nie ma znaczenia w płaszczyźnie jego znamion, natomiast będzie miała istotny wpływ na ocenę karygodności zachowania sprawcy”²³.

Zachowanie dłużnika – sprawcy polega na usuwaniu, ukrywaniu, zbywaniu, darowaniu, niszczeniu, rzeczywiście lub pozornym obciążaniu albo

¹⁸ P. Pośnik, R. Pośnik, *O zakresie*, s. 97, 99; R. Zawłocki, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, red. A. Wąsek, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 1474; idem, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2013, s. 791–792; post. SN z 3.6.2002 r., II KKN 220/00, niepubl.

¹⁹ Uchwała SN z 20.11.2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 5.

²⁰ J. Majewski, [w:] *Kodeks karny*, t. III, red. A. Zoll, Warszawa 2016, s. 717–720; J. Skorupka, *Rodzajowy przedmiot ochrony*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 1, s. 130–134; G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 1239–1240; A. Grześkowiak, K. Wiak, *Kodeks karny...*

²¹ Zob. powołane orzeczenia Uchwała SN z 26.11.2013 r., I KZP 32/03, *Żółtek*, *Prawo*, s. 320–326.

²² Zob. wyrok SN z dnia 8 stycznia 2008 r., III KK 368/07, „Biul. PK” 2008, nr 2, poz. 15. wyrok SA w Warszawie z 7 kwietnia 2014 r., II AKA 64/14, LEX nr 1455650. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k.; M. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, wyd V, WK 2016, komentarz do art. 300 k.k.

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31 maja 2012 r., II AKA 148/12, LEX nr 1220205.

uszkodzeniu składników swojego mienia, które są zajęte lub zagrożone zajęciem komorniczym, przy czym dłużnik swoim zachowaniem udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swego wierzyciela i przez to udaremnia wykonanie orzeczenia sądu lub innego organu państwowego²⁴.

Wystarczające do dokonania przestępstwa udaremnienia egzekucji jest ustalenie, że sprawca dążył do osiągnięcia celu jakim jest udaremnienie wykonania orzeczenia.

W orzecznictwie wyrażony został pogląd, zgodnie z którym „Do istoty przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. należy rzeczywiste wyrządzenie szkody. W wypadku, gdy czynność polegająca na rozporządzeniu majątkiem nie miała rzeczywistego wpływu na zaspokojenie wierzyciela, to wobec braku znamienia skutku w postaci udaremnienia zaspokojenia wierzyciela, nie dochodzi do popełnienia przestępstwa z art. 300 § 2 k.k.”²⁵.

Warto też odnotować stanowisko Sądu Najwyższego, który uznał że „zbycie rzeczy zajętej w postępowaniu egzekucyjnym, prowadzonym na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego, może wyczerpywać znamiona przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k. – mimo przewidzianej w art. 848 k.p.c. możliwości kontynuowania postępowania egzekucyjnego przeciwko nabywcy rzeczy – o ile zaistnieje skutek w postaci udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela”, oraz „w sytuacji możliwości kontynuowania skutecznej egzekucji wierzytelności w stosunku do nabywcy «mienia zajętego» skutek może nie zaistnieć, powodując brak podstaw do przypisania przestępstwa sprawcy, który zrealizował swoim działaniem pozostałe jego znamiona”²⁶.

²⁴ Zob. w kwestii ustalenia momentu zajęcia składników majątku lub zagrożenia zajęciem: K. Buczkowski, *Przestępstwa...*, s. 69. Zob. postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., III KK 283/02, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 34; zob. też: wyrok SN z dnia 26 czerwca 2008 r., IV KK 42/08, OSNKW 2008, nr 9, poz. 76, w którym Sąd ten wskazał, że do wypełnienia wszystkich znamion przestępstwa z art. 300 § 2 „konieczne jest udaremnienie bądź uszczuplenie egzekucji”. Por. też: Sąd Najwyższy w wyr. z dnia 3 lipca 2007 r., II KK 336/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 12, poz. 10. Por. W. Krahel, *Cywilnoprawne implikacje odpowiedzialności za przestępstwa na szkodę wierzycieli*, „Palestra” 1998, nr 11–12.

²⁵ Też wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 18 czerwca 2014 r., II AKA 59/14, LEX nr 1621283 Podobnie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyr. z dnia 28 listopada 2013 r., II AKA 350/13, KZS 2014, z. 4, poz. 67; zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31 maja 2012 r., II AKA 148/12, KZS 2012, z. 10, poz. 61.

²⁶ Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 31/04, OSNKW 2005, nr 2, poz. 20; zob. też wyrok SN z dnia 3 lipca 2007 r., II KK 336/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 12, poz. 10. Zmiana w treści art. 300 § 2 k.k. została wpro-

3. Podmiot

Przestępstwo udaremnienia egzekucji należy do przestępstw indywidualnych właściwych, może popełnić je tylko dłużnik. Z art. 353 k.c. można wywnioskować, że dłużnik to osoba, która zobowiązana jest do spełnienia świadczenia na żądanie wierzyciela, natomiast wierzycielem jest osoba, której przysługuje prawo domagania się spełnienia świadczenia²⁷.

W doktrynie wyrażony został pogląd, zgodnie z którym „powołując się m.in. na rodzajowy przedmiot ochrony oraz obowiązującą w prawie karnym zasadę subsydiarności”²⁸ dłużnikiem może być wyłącznie osoba prowadząca działalność gospodarczą²⁹. Na aprobatę zasługuje przeciwne stanowisko, twierdzące że „art. 300 kryminalizuje utrudnianie dochodzenia roszczeń przez każdego dłużnika, niezależnie od tego, czy prowadzi on działalność gospodarczą, czy też nie”³⁰.

Kolejny dylemat stanowi kwestia wierzyciela czy może nim być każdy, czy tylko osoba prowadząca działalność gospodarczą³¹. Sąd Najwyższy, powołując się na wykładnię historyczną, językową, systemową oraz funkcjonalną uznał: „W art. 300 § 2 k.k. nie wyróżniono żadnej kategorii wierzycieli, a więc kierując się zasadą *lege non distinguente* trzeba przyjąć, iż przepis ten nie ogranicza ochrony tylko do wierzycieli prowadzących działalność gospodarczą i zobowiązań powstałych w ramach obrotu gospodarczego”. Zwraca uwagę różnica

wadzona przez ustawę z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 233, poz. 1381).

²⁷ Zob. K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz. Art. 1–449*, wyd. 9, Legalis, komentarz do art. 353 k.c.; K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 18, Legalis, komentarz art. 353; E. Gniewek, P. Machnikowski, *Komentarz cywilny. Komentarz*, wyd. 8, Legalis, komentarz art. 353

²⁸ A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k.

²⁹ Ibidem. Zob. J. Majewski, [w:] *Kodeks...*, red. A. Zoll, t. 3, 2008, s. 687–689; J. Skorupka, *glosa do uchwały SN z 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00*, OSP 2001, z. 10, s. 489–491; tak też: M. Kulik, [w:] *Kodeks...*, red. M. Mozgawa, 2013, s. 700.

³⁰ A. Michalska-Warias, [w:] T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k. Tak: A. Marek, *Kodeks...*, 2010, s. 646; O. Górniok, *Przestępstwa...*, s. 61. Zob. wyrok z 5 stycznia 2000 r., V KKN 192/99, „Prokuratura i Prawo – wykładka” 2000, nr 6, poz. 6.

³¹ A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k. Por. K. Dubicki, *Wybrana problematyka podmiotowego zakresu stosowania norm z art. 300 § 1 i 2 k.k.*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 9, s. 68–80.

w konstrukcji pomiędzy treścią art. 300 § 2 k.k. a treścią art. 6 § 2 ustawy z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego. Ten ostatni przepis penalizował bowiem tego rodzaju czyny „mające na celu udaremnienie wykonania, związanego z działalnością gospodarczą, orzeczenia sądu lub innego organu państwowego. W orzecznictwie i piśmiennictwie dominuje pogląd, że art. 300 § 2 k.k. zastąpił zarówno art. 258 k.k. z 1969 r., jak i przepis art. 6 § 2 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego. Usytuowany w rozdziale »Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu«, chroni na zasadzie równorzędności interesy wszystkich wierzycieli, a jednocześnie powagę należną orzeczeniom wydanym przez sądy i inne organy państwowe. Zarówno wierzycielem, jak i dłużnikiem może być w zasadzie każdy z podmiotów prawa cywilnego³². Co więcej, »wierzycielem« można być nie tylko z tytułu określonego stosunku cywilnoprawnego o charakterze zobowiązaniowym, ale także z powodu wielu innych zdarzeń, także o charakterze jednostronnym (przykładowo – z tytułu czynów niedozwolonych – art. 415 i n. k.c., bezpodstawnego wzbogacenia – art. 405 i n. k.c. czy prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia – art. 752 i n. k.c.). Także akty administracyjne oraz orzeczenia sądowe mogą stanowić źródło powstania stosunku obligacyjnego³³.

Zdaniem Sądu Najwyższego „Gdyby uznać, że przepis art. 300 § 2 k.k. chroni jedynie takie orzeczenia [tj. wyłącznie z obrotem gospodarczym – A.F.], powstałaby niewytłumaczalna i niemożliwa do akceptacji luka w stosunku do stanu prawnego istniejącego pod rządami poprzednich ustaw. Analiza uzasadnienia projektu obecnego Kodeksu karnego nie daje żadnych podstaw do przyjęcia, aby taki był cel ustawodawcy”³⁴.

³² Por. P. Machnikowski, [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo Zobowiązań – część ogólna*, t. 5, red. E. Łętowska, Warszawa 2013, s. 125–126.

³³ Por. A. Olejniczak, [w:] red. A. Kidyba, *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, Warszawa 2010, s. 21. Odnotować należy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 22/12, OSNKW 2013, nr 3, poz. 20.

³⁴ Por. *Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 209–212. Przepis ten nie zawiera ograniczenia do roszczeń związanych z działalnością gospodarczą, jest bowiem w piśmiennictwie prawniczym wielokrotnie i silnie akcentowane. Por. m.in.: R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 527; M. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006, s. 888; O. Górniok; *Przestępstwa gospodarcze. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 60 i n.; A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012, s. 824. W doktrynie uznawano zatem trafność interpretacji, że w art. 300 § 2 k.k. mamy do czynienia z czynem chroniącym nie tylko obrót gospodarczy, ale też powagę orzeczeń sądowych, a co za tym idzie – brak jest racji, by określenie „orzeczenie sądu” ograniczać do orzeczeń dotyczących działalności gospodar-

Argumentem za uznaniem, że żadna ze stron nie musi być podmiotem związanym z obrotem gospodarczym jest odniesienie się do upadłości konsumenckiej³⁵. Zgodnie z art. 10 pr. up. upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny. Dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 11 ust. 1 pr. up.). Ustawodawca w art. 11 ust 2 pr. up. założył, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące. Prawo upadłościowe reguluje m.in. kwestię zasad dochodzenia roszczeń od niewypłacalnych dłużników będących osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej (art. 1 ust. 1 pkt 2 i 4)³⁶. Słusznie Sąd Najwyższy powołał się także na art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, z którego „można wprowadzić zasadę równości praw wszystkich wierzycieli”³⁷.

czej, tym bardziej że kodeks karny z 1997 r. nie zawiera w rozdziale XXX („Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”) odpowiednika art. 258 KK69 (por. M. Kulik, [w:] *Kodeks karny...*, red. M. Mozgawa, s. 630; R.A. Stefański: *Prawo karne materialne. Część szczególna*, Warszawa 2009, s. 618). Mając jednak na uwadze, iż – jak to już wcześniej wskazano – wielu autorów prezentowało także stanowisko przeciwne (choć częściej odnoszące się do przedmiotu ochrony z art. 300 § 1 k.k.) – można co najwyżej uznać, iż doktryna jest w tym zakresie podzielona (por. J. Potulski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, teza 38 do art. 300 k.k., SIP Legalis 2012).

³⁵ Ustawa z 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe, tekst jedn.: Dz.U. 2017, poz. 2344 ze zm., dalej jako pr. up. Upadłość konsumencka została wprowadzona do polskiego prawa upadłościowego i naprawczego 31.03.2009 r.

³⁶ A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, wyd. VII, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k. Zob. K. Buczkowski, *Przestępstwa...*, s. 67–68. Por. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 5; por. M. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, wyd V, WK 2016, komentarz do art. 300 k.k. A. Flak, *Rozważania na temat podmiotów odpowiedzialności karnej za przestępstwo udaremniania egzekucji na szkodę wierzyciela*, cz. I, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2017, nr 1, s. 79–94; A. Flak, K. Szołtyśnik, *Rozważania na temat podmiotów odpowiedzialności karnej za przestępstwo udaremnienia egzekucji na szkodę wierzyciela*, cz. II, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2017, nr 2, s. 72–91.

³⁷ Odmienne jednak, ograniczając ochronę z art. 300 § 2 k.k. do wierzytelności związanych z obrotem gospodarczym: wyrok SA we Wrocławiu z dnia 27 października 2011 r., II AKa 261/11, OSAW 2012, nr 4, poz. 263 oraz wyrok SA we Wrocławiu z dnia 21 lutego 2012 r., II AKa 338/11, KZS 2014, z. 1, poz. 82. Por. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 marca 2009 r., II KK 283/08, LEX nr 507938.

4. Strona podmiotowa

Przestępstwo określone w art. 300 § 2 k.k. może być popełnione umyślnie w zamiarze bezpośrednim kierunkowym, tzn. sprawca – dłużnik musi swoim zachowaniem prowadzić do celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego³⁸.

W judykaturze wyrażony został pogląd, zgodnie z którym „Warunkiem odpowiedzialności za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. jest wiedza osoby dokonującej wymienionych w przywołanym przepisie czynności, że mienie, których dotyczą, jest już zajęte lub co najmniej zagrożone zajęciem. Owa świadomość, z oczywistych względów, musi też występować po stronie pomocnika do czynu z art. 300 § 2 k.k.”³⁹.

Zachowanie sprawy polega na usuwaniu, ukrywaniu, zbywaniu, darowaniu, niszczeniu, obciążaniu rzeczywistym lub pozornym oraz na uszkodzaniu składników mienia, które miały służyć do zaspokojenia roszczeń wierzyciela⁴⁰. Dodatkowo w komentowanym artykule mowa jest o usuwaniu znaków zajęcia. Z art. 854 k.p.c. wynika, że komornik na każdej zajętej rzeczy umieszcza znak ujawniający na zewnątrz jej zajęcie⁴¹.

Podkreślić należy, że nie każde usunięcie, ukrycie czy zbycie składników majątku jest karalne, chodzi tylko o takie zachowanie dłużnika, które doprowadza do udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela⁴².

Przemilczanie przez dłużnika składników majątku może być uznane za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. popełnione poprzez zaniechanie.

³⁸ Zob. wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., III KK 140/05, OSNwSK 2005, poz. 1731.

³⁹ Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyr. z dnia 28 października 2014 r., II AKa 183/14, LEX nr 1602953; zob. A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, wyd. VII, LEX 2016, komentarz do art. 300 § 2 k.k.; G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, LEX 2014, komentarz do art. 300 k.k.; M. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, wyd V, WK 2016, komentarz do art. 300 k.k.

⁴⁰ J. Majewski, [w:] *Kodeks karny...*, red. A. Zoll, t. 3, s. 692; J. Skorupka, *Karnoprawna ochrona wierzycieli*, Toruń 2001, s. 293.

⁴¹ E. Marszałkowska-Krzes (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 21, Legalis 2018; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 9, Legalis 2017.

⁴² Sąd Apelacyjny w Rzeszowie uznał: „Obojętne są również sposób i forma zbywania przez dłużnika składników swego majątku”. Por. wyrok SA w Rzeszowie z dnia 13 czerwca 2013 r., II AKa 40/13, LEX nr 1322647.

5. Zagrożenie karne i tryb ścigania

Występek określony w art. 300 § 2 k.k. zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Sąd może wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości, zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia (art. 307 § 1 k.k.). W przypadku gdy sprawca częściowo naprawił szkodę Sąd może nadzwyczajnie złagodzić karę (art. 307 § 2 k.k.). Przepis o udaremnieniu egzekucji ścigane jest z urzędu.

Naprawienie szkody z 46 k.k.

W analizowanej sprawie Sąd Rejonowy na podstawie art. 46 § 1 k.k. orzekł również o solidarnym obowiązku naprawienia szkody poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonej pacjentki do rąk jej opiekuna prawnego kwoty 1 555 950 zł.

Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił rozstrzygnięcie o obowiązku naprawienia szkody oparte o przepis art. 46 § 1 k.k.

Zgodnie z art. 46 § 1 k.k. W razie skazania Sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

Podsumowanie

Przestępstwo ukrywania majątku w sprawach związanych z roszczeniami o błędy medyczne jest szczególnie istotne. Dotyczy bowiem pacjenta, który doznał szkody na zdrowiu działaniem lekarza i pomimo zasądzonej kwoty roszczenia odszkodowawczego nie może podjąć leczenia naprawczego, rehabilitacji, gdyż lekarz swoim bezprawnymi i karygodnym zachowaniem uniemożliwia takiego leczenia.

Niestety aktualne przepisy nie chronią w wystarczający sposób powagi orzeczeń sądowych ani też nie zabezpieczają we właściwy sposób postępowania egzekucyjnego⁴³. Z jednej strony można zauważyć zasadność wprowadzenia § 2 do art. 300 k.k., a z drugiej strony budzi on wiele kontrowersji poprzez dwuznaczne interpretacje.

⁴³ M. Kozaczek, *Zakres ochronny...*, s. 60.

Należałoby się zastanowić nad ewentualnym wprowadzeniem przepisów np. do ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta chroniących pacjenta, jako szczególnego podmiotu, który jest wierzycielem w przypadku gdy Sąd zasądzi roszczenie z tytułu błędu medycznego. Jak już to zostało wskazane wyżej dla pacjenta zasądzone kwoty są ważne i niejednokrotnie mają decydujący wpływ na dalszy proces leczenia.

Summary

The crime of concealing property incases related to claims for medical errors is particularly important. It concerns a patient who has suffered damage to his health by means of a doctor's action and despite the fact that the compensation was awarded by the court he may not undertake remedial treatment or rehabilitation because the doctor prevents such treatment with his unlawful and reprehensible behaviour. Unfortunately, the current rules in Poland do not sufficiently protect the enforceability of the court judgment. For the patient, the amounts awarded are important and often decisive for the further process of treatment.

Consideration should be given to prospective introduction of legal provisions, e.g. in the Act on Patients' Rights and the Patient Ombudsman, to protect the patient as a special creditor in the event that the court awards a claim for medical error.

Keywords: execution, criminal responsibility, a doctor, crime, frustration of creditors, concealment of property

Słowa kluczowe: egzekucja komornicza, odpowiedzialności karna, lekarz, przestępstwo, ukrywanie majątku